

Motion till riksdagen 2009/10:A394

av **Josefin Brink m.fl. (v)**

En solidarisk arbetslöshetsförsäkring

1 Innehållsförteckning

2	Förslag till riksdagsbeslut	2
3	Inledning.....	2
4	Utredning om framtidens arbetslöshetsförsäkring	3
5	Fackliga kassor – frivilligt medlemskap	4
6	Arbetslöshetsförsäkringens finansiering.....	5
6.1	Rätt till skatteavdrag för medlemskap i fackförening och a- kassa	6
7	Villkor för ersättning	7
7.1	Arbets- och medlemsvillkor	7
7.2	Studierandevillkoret.....	8
7.3	Överhoppningsbar tid	8
7.4	Normalarbetstidens beräkning.....	9
7.5	Bisyssla.....	10
7.6	Förtroendevaldas rätt till ersättning	10
8	Ersättningsnivåer och ersättningsperioder	11
8.1	Höjning av högsta dagpenningen.....	11
8.2	Indexering av taket	11
8.3	Höjning av lägsta dagpenningen.....	12
8.4	Höjt grundbelopp.....	12
8.5	Ingen nedtrappning av ersättningsnivån	12
8.6	Icke-diskriminering	13
8.7	Rätt till deltidsstämpling.....	13
8.8	Karensdagar.....	14
8.9	Rätten att begränsa sitt sökande.....	14
8.10	Möjligheten till en ytterligare ersättningsperiod.....	15
9	Avslutande resonemang.....	15
9.1	Aktiv arbetsmarknadspolitik – lika viktigt som regler och kontroll.....	15

Fel! Okänt namn på

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen snarast bör tillsätta en utredning om arbetslöshetsförsäkringen.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om ändring av finansieringssystemet för arbetslöshetsförsäkringen fr.o.m. januari 2010.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa avdragsrätt för medlemskap i a-kassa och fackförbund fr.o.m. den 1 januari 2010.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att höja den högsta dagpenningen i arbetslöshetsförsäkringen.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att höja den lägsta dagpenningen i arbetslöshetsförsäkringen.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att höja grundbeloppet i arbetslöshetsförsäkringen.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ersättningen ska ligga på 80 % av tidigare lön upp till taket under hela ersättningsperioden.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att arbetslöshetsförsäkringen ska vara neutral i förhållande till ålder och familjesituation.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att återställa rätten till ersättning från arbetslöshetsförsäkringen för deltidsarbetslösa till de regler som gällde fram t.o.m. den 6 april 2008.

3 Inledning

Den borgerliga regeringen har sedan sitt tillträde verkställt strategiska och förödande försämringar av arbetslöshetsförsäkringen. Sammantaget har försäkringen blivit sämre, dyrare och mer orättvis. Nedmonteringen av arbetslöshetsförsäkringen är en bärande del i regeringens långsiktiga strävan att försvaga löntagarna som kollektiv och stimulera framväxten av en låglönearbetsmarknad. I kombination med försämrade möjligheter till utbildning och omskolning, kraftiga besparingar på arbetsmarknadspolitiska insatser, hårdare krav på arbetssökande och rabatter på arbetskraft i framför allt den privata tjänstesektorn kommer urholkningen av arbetslöshetsförsäkringen på sikt att skapa ett starkt tryck på löntagarna att acceptera väsentligt lägre löner och sämre arbetsvillkor än vad som hittills varit tänkbart.

Men även på omedelbar sikt och på individnivå får regeringens försämringar av arbetslöshetsförsäkringen dramatiska effekter. Över en halv miljon människor har lämnat försäkringen sedan 2006 och står nu helt utan skydd i ett läge då arbetslösheten beräknas uppgå till mellan 11 och 12 procent inom ett år. Ett stort antal av dem som stannat kvar i försäkringen kommer dessutom att upptäcka att de nya, strängare ersättningsvillkoren och beräkningsgrunderna innebär att de är berättigade till en orimligt låg, eller i värsta fall ingen, ersättning alls.

Det är dessutom en samhällsekonomiskt katastrofal politik på flera sätt. De relativt höga ersättningsnivåerna i arbetslöshetsersättningen har bidragit till att dämpa tidigare konjunkturedgångar genom att hålla efterfrågan uppe. Den funktionen av arbetslöshetsförsäkringen har nu kraftigt försvagats, vilket bidrar till att fördjupa den ekonomiska krisens effekter och varaktighet. Regeringens finanspolitiska råd har försökt uppmärksamma regeringen på det problemet och föreslagit en temporär förstärkning av arbetslöshetsförsäkringen som en konjunkturpolitisk insats. Inte ens det har regeringen varit beredd att diskutera.

En annan kontraproduktiv samhällsekonomisk effekt av demonteringen av arbetslöshetsförsäkringen är att kostnaderna för arbetslösheten nu i stället vältras över på kommunerna. Redan under andra kvartalet i år betalades omkring 2,8 miljarder kronor ut i försörjningsstöd, en ökning med 16 procent jämfört med motsvarande period 2008. Under nästa år kommer den kostnaden öka än mer, givet att arbetslöshetsprognoserna slår in.

Arbetslöshetsförsäkringen var inte perfekt innan den borgerliga regeringen tillträdde, men fundamenten i försäkringen; frivilligt medlemskap, fackligt administrerade kassor, hög grad av gemensam finansiering och inkomstrelaterad ersättning är en bra grund att bygga framtidens arbetslöshetsförsäkring på.

Vänsterpartiet menar att arbetslöshetsförsäkringen måste renoveras från grunden så att den fyller de viktiga funktioner som är nödvändiga för ett solidariskt och tryggt arbetsliv och samhälle.

4 Utredning om framtidens arbetslöshetsförsäkring

En generös arbetslöshetsförsäkring är avgörande för den enskildes trygghet och handlingsutrymme. För löntagarkollektivet som helhet ska försäkringen bidra till att förhindra underbudskonkurrens och att upprätthålla löner på en anständig nivå också i tider av hög arbetslöshet. Arbetslöshetsförsäkringens utformning och legitimitet är också avgörande för en flexibel arbetsmarknad som präglas av strukturomvandling, produktivitetsutveckling och rörlighet. Försäkringen måste dessutom kunna fylla en viktig konjunktur- och regionalpolitisk funktion i tider av hög arbetslöshet och då tillfälliga kriser drabbar hela eller delar av landet.

Fel! Okänt namn på

Arbetslöshetsförsäkringen hade flera brister även innan den borgerliga regeringen tog över. Det räcker därför inte med att återställa försäkringen som den var före valet 2006. Vi behöver en stabil och solidarisk arbetslöshetsförsäkring som bättre motsvarar dagens och framtidens behov.

Regeringen bör därför snarast tillsätta en utredning om framtidens arbetslöshetsförsäkring, med utgångspunkt i det som anges i motionen nedan. I utredningen bör de fackliga organisationerna och a-kassornas samorganisation ges ett stort inflytande. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Den akuta situationen med många oförsäkrade och underförsäkrade kräver också snabba reformer av avgiftssystem, ersättningsnivåer och ersättningsperioder som kan genomföras utan föregående utredning. I vår motion med anledning av regeringens höstbudget för 2010 avsätter vi utrymme för en rad sådana reformer. I det följande lämnas en redogörelse för både skarpa och budgeterade förslag samt våra förslag till utgångspunkter för en utredning om framtidens arbetslöshetsförsäkring.

5 Fackliga kassor – frivilligt medlemskap

Vår utgångspunkt är att medlemskap i en a-kassa ska vara frivilligt och att a-kassorna ska fortsätta att vara självständiga medlemsorganisationer. Frivilligt medlemskap i fackligt anknutna a-kassor är, av flera skäl, att föredra framför en obligatorisk arbetslöshetsförsäkring. Oavsett utformning av en obligatorisk arbetslöshetsförsäkring kommer svåra gränsdragningsproblem att uppstå: Vilka villkor ska exempelvis vara uppfyllda för att en person ska kunna tvingas till medlemskap i försäkringen och hur ska dessa villkor i sin tur relatera till villkoren för rätt till inkomstrelaterad ersättning? Risken är uppenbar att människor som på goda grunder avstår från medlemskap i en frivillig försäkring tvingas till ett medlemskap de i praktiken inte kommer att ha någon nytta av.

En obligatorisk arbetslöshetsförsäkring kräver också uppbyggnad av nya kontrollsystem. I det delbetänkande som regeringens utredare Sören Öman presenterade den 15 maj 2008 skulle en helt ny myndighet skapas för att administrera och kontrollera den obligatoriska försäkringen. LO, som i sitt remissyttrande avvisade förslaget om obligatorium i sin helhet, påtalade särskilt det administrativa krångel och den integritetsrisk som kan uppstå i och med uppbyggnaden av en sådan myndighet. Vänsterpartiet instämmer i den kritiken – staten ska undvika onödig byråkrati och det finns all anledning att vara restriktiv med att bygga upp stora offentliga register med känsliga uppgifter om människors levnadsförhållanden. Även om regeringen nu meddelat att den modell Öberg föreslog inte kommer att genomföras, kvarstår ovan nämnda problem om någon form av obligatorium skulle införas.

Andra tungt vägande skäl för att bygga vidare på systemet med frivilliga fackliga kassor är att dessa redan finns och har en väl fungerande administration och värdefulla kunskaper om villkoren för olika yrken och branscher. Att

fackförbunden förvaltar a-kassan är också naturligt mot bakgrund av hur kollektivavtalen och arbetslöshetsförsäkringen fyller kompletterande funktioner för att skydda löntagarna mot social dumpning i den svenska arbetsmarknadsmodellen. För den enskilde framstår det som naturligt att vara medlem i både fackförbund och a-kassa om dessa är kopplade till varandra. Risken om en obligatorisk försäkring införs är att färre då skulle söka medlemskap i ett fackförbund, vilket allvarligt skulle urholka löntagarnas ställning i förhållande till arbetsgivarna och på sikt underminera legitimiteten i hela kollektivavtalsmodellen.

Utredningen om framtidens arbetslöshetsförsäkring ska ha som utgångspunkt för sitt arbete att behålla och förbättra systemet med frivilliga fackliga a-kassor.

6 Arbetslöshetsförsäkringens finansiering

Om arbetslöshetsförsäkringen åter ska bli en solidarisk försäkring som är attraktiv att vara med i krävs att avgiften för medlemskap sänks och att en betydligt större andel av finansieringen sker via statsbudgeten. Den djupt orättvisa differentiering av egenavgiften utifrån arbetslöshetsnivå i respektive a-kassa som regeringen infört måste dessutom avskaffas.

Arbetslöshetsförsäkringen har en stabil finansiering genom arbetsmarknadsavgiften som är en del av arbetsgivaravgifterna, dvs. i grunden löneutrymme som de anställda avstått för att finansiera gemensamma trygghetssystem. År 2006 finansierade arbetsmarknadsavgifterna ca 88 procent av den utbetalda ersättningen från försäkringen och medlemsavgifterna ungefär 12 procent. Vid årsskiftet 2007 höjde regeringen egenavgifternas andel av finansieringen av försäkringen och minskade statens utgifter med motsvarande belopp. Enligt a-kassornas samorganisation uppgick medlemsavgifternas andel av den utbetalda ersättningen år 2007 till ca 60 procent – en dramatisk ökning från året innan.

Den höjda avgiftsfinansieringen var inte påkallad av finansiella skäl. År 2007 gick arbetslöshetsförsäkringen med ett överskott på 28 miljarder kronor. Det utrymme i statsbudgeten som höjningen av egenavgifterna och de sänkta ersättningsnivåerna i arbetslöshetsförsäkringen skapat har regeringen i praktiken använt för att finansiera en stor del av det s.k. jobbskatteavdraget. Avdraget gäller alla som har inkomst av arbete men har på grund av sin utformning till största delen gått till höginkomsttagare. Personer med inkomster från a-kassa, pensioner, sjukförsäkring eller annan socialförsäkring är inte berättigad till avdraget alls. Regeringen låter alltså a-kassornas medlemmar finansiera skattesänkningarna genom överuttag av avgifter.

Med det differentieringssystem som infördes 2008, och som relaterar avgiften till arbetslöshetsnivå i respektive a-kassa, har en omvänd solidaritetsprincip byggts in i finansieringssystemet. Den lägsta avgiften betalar i dag medlemmarna i akademernas a-kassa där arbetslöshetsnivån är relativt låg och lönenivån och därmed inkomstökningen till följd av jobbskatteavdraget

Fel! Okänt namn på

hög. De högsta avgifterna betalas av LO-medlemmar i tjänstesektorn där lönerna är låga, deltider och visstidsanställningar vanliga och inkomstökningen till följd av jobbskatteavdraget låg. Också de a-kassor vars medlemmar drabbats hårdast av krisen har det senaste året tvingats öka sina avgifter kraftigt. IF Metalls, Byggnads och GS a-kassor har därmed sällat sig till de dyraste kassorna att vara med i.

Solidariteten i systemet har alltså urholkats både genom att medlemsavgiftens andel av finansieringen ökat och genom att de med lägst inkomster och högst arbetslöshetsrisk bär en större relativ andel av försäkringens kostnader jämfört med höginkomsttagare med liten arbetslöshetsrisk.

Det är både ekonomiskt möjligt och politiskt rimligt att återinföra en solidarisk finansiering av arbetslöshetsförsäkringen. Det är dessutom det snabbaste och mest rationella sättet att åtgärda det växande problemet med oförsäkrade löntagare.

Att avskaffa arbetslöshetsavgiften beräknas kosta 8,3 miljarder kronor i minskade intäkter till staten år 2010. De som betalar arbetslöshetsavgiften är medlemmar i a-kassan och har arbete. Det innebär att den slopade arbetslöshetsavgiften kan jämföras med det fjärde steget i regeringens jobbskatteavdrag, som kostar 10 miljarder kronor i minskade skatteintäkter 2010. Fördelen med att slopa arbetslöshetsavgiften i stället för att genomföra jobbskatteavdraget är att fördelningsprofilen blir bättre och att det gör det billigare och därmed mer attraktivt att gå med i en a-kassa.

Vänsterpartiet anser att det är rimligt att medlemmarna betalar en viss avgift för a-kassornas administrationskostnader och att dessa kostnader fördelas solidariskt mellan a-kassorna beroende på arbetsbelastning. Genom att slopa arbetslöshetsavgiften och införa ett utjämningssystem för administrationskostnader skulle medlemsavgifterna kunna reduceras till ca 100 kronor per medlem och månad.

Arbetslöshetsförsäkringen bör finansieras i enlighet med ovanstående modell. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6.1 Rätt till skatteavdrag för medlemskap i fackförening och a-kassa

Den borgerliga regeringen har inte bara höjt egenavgiften till arbetslöshetsförsäkringen. Man har dessutom slopat rätten att göra skatteavdrag för medlemskap i såväl a-kassa som fackförbund. Motsvarande avdragsrätt för arbetsgivares medlemskap i arbetsgivarorganisation har däremot lämnats orörd. Det är en inkonsekvens med en tydlig ideologisk udd riktad mot fackföreningsrörelsen.

Den svenska arbetsmarknadsmodellen bygger på att parterna bär huvudansvaret för regleringen av arbetslivet liksom för att lösa tvister som uppstår på arbetsplatserna. Om denna modell ska fungera och behålla sin legitimitet måste den fackliga organisationsgraden och den fackliga närvaron i arbetslivet vara hög.

För oss som värnar om kollektivavtalsmodellen är det därför självklart att se rätten att göra skatteavdrag för medlemskap i fack och a-kassa som samhällsnyttig och därmed en legitim kostnad för staten.

Avdragsrätten för medlemskap i a-kassa och fackförbund ska införas enligt ovanstående. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7 Villkor för ersättning

Arbetslöshetsförsäkringen ska vara en omställningsförsäkring som man kvalificerar sig till genom anställning och som ger ersättning enligt inkomstbortfallsprincipen.

Ett växande problem på senare år är att allt fler har en så lös anknytning till arbetsmarknaden att de också har svårt att uppfylla villkoren i försäkringen. För att så många som möjligt ska omfattas av försäkringstryggheten bör därför regelverket förbättras på en rad områden.

7.1 Arbets- och medlemsvillkor

Kravet på arbetsmarknadsförankring för att få del av arbetslöshetsförsäkringens inkomstrelaterade ersättning avgörs genom utformningen av medlems- och arbetsvillkor. Det är en rimlig grundprincip. Men villkoren måste utformas i relation till hur arbetsmarknaden faktiskt ser ut och så att det inte diskriminerar grupper av löntagare.

Sedan 2007 krävs 80 timmars arbete i månaden i minst 6 månader under en 12 månadersperiod för att vara berättigad till ersättning från a-kassan. Det alternativa arbetsvillkoret kräver arbete i minst 480 timmar under en sammanhängande tid av 6 månader och minst 50 timmars arbete varje månad. Det innebär att det är mycket svårt för deltids- och visstidsanställda att kvalificera sig till ersättning. För en person med en 50-procentig tjänst räcker det med att vara frånvarande en dag från arbetet för att gå miste om sin rätt till ersättning. Och i sektorer där man har lägre normalarbetstid än 40 timmar per vecka, vilket exempelvis är vanligt inom vård och omsorg, är det omöjligt att uppfylla arbetsvillkoret om man har en 50-procentig tjänst.

Eftersom kvinnor är överrepresenterade bland både deltidsarbetande och visstidsanställda är detta snäva arbetsvillkor strukturellt diskriminerande mot kvinnor. Men också andra grupper drabbas oproportionerligt hårt av det skärpta arbetsvillkoret. Inspektionen för arbetslöshetsförsäkring konstaterade i rapporten Effekter av förändringarna i arbetslöshetsförsäkringen (2007:8): ”De som har påverkats mest av höjningen av antal timmar är enligt arbetslöshetskassorna yngre sökande som är nytillträdna på arbetsmarknaden, deltidsarbetande (framför allt kvinnor), så kallade timanställda vikarier samt de som beviljats halv sjukersättning från Försäkringskassan.”

Ytterligare en liten, men särskilt utsatt, grupp i sammanhanget är kulturarbetarna vars möjligheter till trygga fasta anställningar är mycket små.

Fel! Okänt namn på

Mot bakgrund av det som anförs ovan bör arbetsvillkoret och det alternativa arbetsvillkoret i lagen om arbetslöshetsförsäkring ändras. Utformningen av arbetsvillkoret måste vara så generöst att det finns marginaler för sjukfrånvaro även för deltidsarbetande och visstidsanställda. Medlemsvillkoret måste utformas med hänsyn både till faktiska uppsägningstider och till de allt vanligare visstidsanställningarna. Medlemsvillkoret får inte vara så kort att det lönar sig att stå utanför försäkringen till dess en uppsägning är ett faktum, men det ska inte heller utestänga unga som sällan erbjuds mer än korta visstidskontrakt från möjligheten till inkomstrelaterad ersättning. Bestämningen av medlemsvillkoret måste därför noggrant avvägas mot rådande villkor för olika grupper på arbetsmarknaden.

Den exakta utformningen måste anpassas till den aktuella situationen på arbetsmarknaden och bör därför utredas innan nya regler beslutas.

7.2 Studerandevillkoret

För både individen och samhället är utbildning en bra investering i det långa loppet. Men många har problem att få jobb direkt efter avslutad utbildning. Eftersom allt fler unga går vidare till eftergymnasiala studier direkt efter gymnasiet står allt fler utan möjlighet till ersättning från arbetslöshetsförsäkringen efter avslutade studier. För dem som inte lyckats hitta ett jobb redan under studietiden finns därmed inget annat alternativ än att söka ekonomiskt bistånd från kommunen.

Fram till 2007 fanns en möjlighet att kvalificera sig till ersättning från arbetslöshetsförsäkringen genom studier. Det gav nyutexaminerade incitament att skriva in sig på Arbetsförmedlingen och ett visst andrum att söka jobb som motsvarar den utbildning de har. Vi anser att det är rimligt att ge den som genomgått en utbildning den möjligheten utan att tvingas söka sig till socialkontoret.

Mot bakgrund av det som anförs ovan bör en möjlighet att kvalificera sig till ersättning från arbetslöshetsförsäkringen genom studier införas. Den exakta utformningen bör utredas innan nya regler beslutas.

7.3 Överhoppningsbar tid

Av olika skäl kan människor som en gång kvalificerat sig till ersättning från a-kassan stå utanför arbetskraften under en period för att sedan komma tillbaka som arbetssökande. Det gäller exempelvis studerande, personer som drabbats av långvarig sjukdom eller allvarliga skador och de som vårdats en nära anhörig. Enligt lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring behåller man rätten till ersättning under en frånvaroperiod av högst fem år. Det är en förkortning med två år jämfört med vad som gällde år 2006.

För personer som går långa högskoleutbildningar är gränsen på fem år snålt tilltagen. En extra termin eller en period av föräldraledighet räcker för att den intjänade rätten till ersättning ska gå förlorad. I praktiken missgynnar

också denna tidsgräns därmed också kvinnor eftersom kvinnor tar ut väsentligt mer av föräldraledigheten än män.

Med tanke på att allt fler går långa utbildningar och att det sker under den period då många också väljer att skaffa barn, bör den överhoppningsbara tiden i arbetslöshetsförsäkringen vara så pass lång att det finns en marginal för exempelvis föräldraledighet under utbildningstiden utan att rätten till ersättning går förlorad.

Mot bakgrund av det som anförs ovan bör den överhoppningsbara tiden i arbetslöshetsförsäkringen förlängas så att den inte diskriminerar och straffar ut grupper av människor. Den exakta tidsramen måste anpassas till faktiska genomsnittliga studietider och andra relevanta omständigheter och bör därför utredas innan nya regler beslutas.

7.4 Normalarbetstidens beräkning

Med dagens regler beräknas normalarbetstiden på den genomsnittliga arbetstiden under en ramtid av tolv månader. Det innebär att en person som har en visstidsanställning på heltid som varar i 6 månader får en ersättning som beräknas på en halvtidstjänst.

Det är en orimlig ordning i en situation då olika visstidsanställningar blivit allt vanligare. Bland ungdomar är olika former av visstidsanställningar i dag den vanligaste anställningsformen och ofta det enda som står till buds.

Vänsterpartiet anser att den ökande andelen visstidsanställningar på arbetsmarknaden är ett problem och har ett antal förslag på hur fler ska kunna erbjudas trygga, fasta anställningar. Men självklart måste det finnas möjligheter att ta in vikarier och anställa personer under begränsade tidsperioder om det finns skäl för det.

Då är det också rimligt att de som utför dessa tidsbegränsade jobb ges en möjlighet att kvalificera sig till en skälig ersättning från arbetslöshetsförsäkringen.

Mot bakgrund av det som anförs ovan bör normalarbetstidens beräkning utformas så att den inte diskriminerar deltids- och visstidsanställda. Reglerna för beräkning av normalarbetstid och normalinkomst har blivit alltmer komplicerade, vilket gör det svårare för den sökande att bedöma om beräkningen är korrekt samt bidrar till långa handläggningstider. Det har blivit många uppgifter att lämna för arbetsgivare och försäkringskassa, vilket leder till mer arbete både för dessa och för arbetslöshetskassorna. Vid korttidsfrånvaro på grund av sjukdom, föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning bör beräkningen göras utifrån ordinarie lön, likaså vid frånvaro på grund av politiska och fackliga förtroendeuppdrag. Den exakta utformningen måste anpassas till den aktuella situationen på arbetsmarknaden och bör därför utredas innan nya regler beslutas.

Fel! Okänt namn

7.5 Bisyssla

Rätten att kombinera ersättning från a-kassan med inkomster från en bisyssla är viktig för människors möjligheter att ha en fot kvar i arbetslivet även om de förlorar det jobb de har sin huvudsakliga försörjning ifrån. En bisyssla kan också vara vägen in i ett nytt yrke för en person som drabbas av arbetslöshet.

Inte minst för yrkesutövare i kultursektorn kan möjligheten att behålla en bisyssla vara helt avgörande för att kunna ta jobb inom sitt egentliga yrke. I en bransch där fasta jobb är mycket ovanliga kan en bisyssla vara en nödvändig ankarpunkt för att knyta kontakter som kan leda till mer varaktiga jobb inom det egna yrket. Att tvingas välja mellan en sådan bisyssla och ersättning från a-kassan är kontraproduktivt om målet är att gynna försörjning av eget arbete.

Regelverket för godkända bisysslor bör därför vara generöst. Dagens regelverk kräver att en bisyssla ska ha utförts i minst 12 månader för att godkännas i kombination med ersättning från a-kassan. Det är ett för högt ställt krav mot bakgrund av hur arbetsmarknaden ser ut för framför allt kulturarbetare.

Mot bakgrund av det som anförs bör reglerna för bisysslor i arbetslöshetsförsäkringens mening förändras så att den inte motverkar arbetslinjen. Den exakta utformningen måste anpassas till den aktuella situationen på arbetsmarknaden och bör därför utredas innan nya regler beslutas.

7.6 Förtroendevaldas rätt till ersättning

Att människor har möjlighet att utan negativa konsekvenser för sin ekonomi ta på sig politiska och fackliga förtroendeuppdrag är en bärande del av demokratin i samhället och i arbetslivet. Med nuvarande regler för hur normalarbetstid och normalinkomst beräknas i arbetslöshetsförsäkringen missgynnas de som har sådana uppdrag på deltid.

Det förhållandet riskerar att leda till att människor avstår från att ta på sig fackliga eller politiska uppdrag för att inte utsätta sig för risken att gå miste om sin arbetslöshetsersättning. De måste därför åtgärdas.

Alla fackliga och politiska förtroendeuppdrag som berättigar till tjänstledighet eller frånvaro från arbetsplatsen bör likställas med vanligt arbete.

Den exakta utformningen av ersättningsvillkor för förtroendevalda bör ingå i uppdraget till den utredning om arbetslöshetsförsäkringen vi föreslår.

8 Ersättningsnivåer och ersättningsperioder

8.1 Höjning av högsta dagpenningen

Arbetslöshetsförsäkringen ska enligt Vänsterpartiet ge flertalet löntagare 80 procents ersättning vid arbetslöshet. För att nå det målet krävs en rejäl höjning av den högsta dagpenningen, det s.k. taket.

Den maximala ersättningen som utbetalas från arbetslöshetsförsäkringen är i dag 680 kronor per dag eller 14 960 kronor per månad. Det motsvarar 80 procent av en månadslön på 18 700 kronor. Det innebär att en industrianställd med genomsnittslön bara får ut 53 procent av sin lön som arbetslös. Sveriges arbetslöshetsförsäkring tillhör därmed numera en av de sämsta i Europa, och i 19 OECD-länder är ersättningen för en genomsnittlig industriarbetare bättre än här.

Den nuvarande borgerliga regeringen sänkte den högsta dagpenningen år 2007, men urholkningen av försäkringens värde har pågått under en längre tid. Eftersom den högsta dagpenningen inte har följt med löneutvecklingen har andelen löntagare som har en inkomst under taket minskat år för år under en längre tid. Det är ett stort hot mot försäkringens legitimitet. Om allt fler är underförsäkrade drivs de till att skaffa egna tilläggförsäkringar enskilt eller i någon kollektiv form. På sikt riskerar en sådan utveckling att urholka betalningsviljan till den gemensamma försäkringen eftersom den inte levererar den utlovade tryggheten.

För att så många löntagare som möjligt ska vara fullt försäkrade i den gemensamma arbetslöshetsförsäkringen bör den högsta dagpenningen i arbetslöshetsförsäkringen och aktivitetsstödet därför höjas. Målsättningen bör vara att åtminstone 80 procent av löntagarna ska få ut 80 procent i ersättning.

I vår budgetmotion för 2010 avsätter vi medel för en höjning av taket i ett första steg från 680 kronor till 970 kronor de första 100 dagarna och därefter till 870 kronor under resten av ersättningsperioden. Det innebär att alla löntagare med en månadslön på upp till 26 500 kronor får ut 80 procent av sin tidigare lön vid arbetslöshet.

Den högsta dagpenningen i arbetslöshetsförsäkringen bör höjas enligt ovanstående. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

8.2 Indexering av taket

Nuvarande regler innebär att den högsta dagpenningen bestäms genom riksdagsbeslut. Redan utredningen En allmän och sammanhållen arbetslöshetsförsäkring från år 1996 varnade för den urholkning av försäkringen denna ordning riskerar att leda till och förespråkade en indexering av den högsta dagpenningen i förhållande till löneutvecklingen.

De senaste årens utveckling visar att utredningens farhågor besannats och att det är hög tid att ändra principerna för hur den högsta dagpenningen slås fast.

Fel! Okänt namn på

Frågan om en indexering av högsta dagpenning bör behandlas i den utredning om arbetslöshetsförsäkringen som vi föreslår.

8.3 Höjning av lägsta dagpenningen

Marginalerna för den som har en låg inkomst är små och den inkomstsänkning arbetslöshet innebär riskerar att tippa en redan svag privatekonomi över ända. Den lägsta ersättningen från arbetslöshetsförsäkringen och aktivitetsstödet ligger i dag på 320 kronor per dag eller 7 040 kronor för en månad med 22 ersättningsdagar.

Den lägsta dagpenningen i arbetslöshetsförsäkringen bör i ett första steg höjas till 420 kronor per dag, vilket skulle öka månadsinkomsten till 9 240 kronor för en månad med 22 ersättningsdagar. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

8.4 Höjt grundbelopp

Också grundbeloppet i aktivitetsstödet bör höjas. Lägsta nivån i aktivitetsstödet utgår till arbetslösa som deltar i arbetsmarknadspolitiska program men som inte har uppfyllt arbetsvillkoret. I dag ligger ersättningen på 223 kronor per dag, vilket under en månad med 22 ersättningsdagar blir 4 906 kronor. En höjning av grundbeloppet till 320 kronor per dag skulle höja inkomsten till 7 040 kronor för en genomsnittsmånad.

Grundbeloppet i aktivitetsstödet bör höjas till 320 kronor per dag eller 7 040 kronor för en genomsnittsmånad. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

8.5 Ingen nedtrappning av ersättningsnivån

Den borgerliga regeringen har skurit ned på aktiva insatser och stöd till de arbetssökande och i stället fokuserat på att skapa en hårdare ekonomisk press på arbetslösa. Tanken är att hotet om sänkt ersättning dels ska sänka den arbetssökandes löneanspråk, dels öka på sökaktiviteten, vilket antas öka chanserna att få ett nytt jobb.

Det är en självklarhet att den som vill ha ett arbete också måste söka jobb, men ersättningsnivåns betydelse är kraftigt överdriven i regeringens retorik och syftar mest till att skuldbelägga arbetslösa samt individualisera det komplexa samhällsproblem arbetslösheten är. Att äldre, lågutbildade, utlandsfödda och funktionshindrade sedan länge är överrepresenterade bland de långvarigt arbetslösa beror inte på en generell ovilja att arbeta i just de grupperna utan på arbetsmarknadens krav och arbetsgivarnas preferenser.

Kombinationen av nedtrappad ersättningsnivå i a-kassan och kraftigt minskade resurser till aktiva utbildningsinsatser och anställningsstöd slår därmed dubbelt så hårt mot dem som redan har allra svårast att hävda sig på

arbetsmarknaden, i synnerhet som nedtrappningen av ersättningsnivån i praktiken bara drabbar dem som hade en inkomst under 18 700 kronor i månaden, alltså upp till takbeloppet, före arbetslösheten. Den press nedåt på löneanspråk nedtrappningen innebär är därför tydligt riktad mot yrkesgrupper i låglöneyrken.

Problemen med hög arbetslöshet och långvariga arbetslöshetsperioder måste lösas med helt andra medel; andra prioriteringar i den ekonomiska politiken, bättre utbildningspolitik och en aktiv arbetsmarknadspolitik. På sikt arbetar vi för att skapa ekonomiskt utrymme för en höjning av ersättningsnivån till 90 procent. Det finns inga långsiktigt hållbara argument för att nivån i arbetslöshetsförsäkringen ska vara lägre i dag än på 1980-talet, men i dagsläget prioriterar vi de insatser som är mest akuta för att förstärka arbetslöshetsförsäkringens legitimitet och minska de ekonomiska orättvisor och risker regeringens försämringar skapat.

Nedtrappningen av ersättningsnivån i arbetslöshetsförsäkringen och aktivitetsstödet bör slopas så att ersättningen ligger på 80 procent av tidigare lön upp till taket under hela ersättningsperioden. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

8.6 Icke-diskriminering

Arbetslöshetsförsäkringen ska vara en individuell försäkring som ger ersättning baserad på tidigare löneinkomst. Regeringens diskriminerande särregler för ungdomar, som trots samma avgift får en kortare ersättningsperiod, och de särskilda undantagen för föräldrar till barn under 18 år är främmande fåglar i ett inkomsbortfallsbaserat försäkringssystem.

Arbetslöshetsförsäkringen ska vara neutral i förhållande till ålder och familjesituation. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

8.7 Rätt till deltidsstämpling

Deltidsarbetslöshet är ett strukturellt problem som den enskilde har mycket liten möjlighet att påverka. Deltidstjänster och tillfälliga anställningar i form av timvikariat är särskilt vanliga inom kvinnodominerade yrken med låg lön. Att den som kan och vill jobba heltid men endast erbjuds jobb på deltid har rätt att kvarstå som arbetssökande och få ersättning från a-kassan upp till heltid är därmed rimligt.

Regeringens begränsning av rätten att deltidsstämpla till sammanlagt 75 ersättningsdagar innebär en orimlig bestraffning av den enskilde, där a-kassan tidigare stått för mellanskillnaden mellan arbetsutbud och arbetad tid. Det är inte en idealisk lösning på sikt att a-kassan på detta sätt subventionerar arbetsgivares ovilja att inrätta fasta heltidstjänster.

Vänsterpartiet föreslår därför en lagstadgad rätt till heltid för att minimera risken för deltidsarbetslöshet, men så länge den rätten inte finns måste del-

Fel! Okänt namn på

tidsarbetslösa ha samma rätt som heltidsarbetslösa att få ersättning från arbetslöshetsförsäkringen för den tid de kan men inte får arbeta.

Rätten till ersättning från arbetslöshetsförsäkringen för deltidsarbetslösa ska återställas till de regler som gällde fram t.o.m. den 6 april 2008. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

8.8 Karensdagar

Självriskén i arbetslöshetsförsäkringen är i dag mycket hög. Ingen ersättning betalas ut under de sju första dagarna, vilket medför en mycket stor inkomstförlust i ett redan utsatt läge.

Givet det ekonomiska läge Sverige befinner sig i måste frågan om karensdagarnas antal vägas mot de mer akuta behoven av sänkt avgift och högre ersättningsnivåer. Antalet karensdagar i arbetslöshetsförsäkringen bör dock minskas på sikt. Frågan om karensdagar bör behandlas i den utredning om arbetslöshetsförsäkringen som vi föreslår.

8.9 Rätten att begränsa sitt sökande

De flesta människor vill i första hand hitta ett nytt jobb på sin hemort eller inom pendlingsavstånd och inom det yrke de har utbildning för eller erfarenhet av. Det är också samhällsekonomiskt rationellt att ta till vara människors kompetens och utbildning samtidigt som det är slöseri med både Arbetsförmedlingens och arbetsgivares tid att människor med helt fel kompetens anvisas till lediga jobb.

Möjligheten att begränsa sitt sökområde geografiskt är viktig framför allt för individen men också för orter på landsbyggen som redan är drabbade av utflyttning. Att från dag ett av arbetslöshet tvingas vara beredd att flytta oavsett livssituation är ovärdigt. Att tvingas slita upp sin familj och lämna sin sociala gemenskap eller bli långpendlare med allt vad det innebär är oerhört socialt och psykiskt pressande. I synnerhet för familjer med två arbetande vuxna och barn är ett sådant beslut mycket komplicerat och omfattar stora ekonomiska risker och svåra prioriteringar. Det är därför fullt rimligt att den som drabbats av arbetslöshet i första hand ska kunna koncentrera sig på att åter etablera sig på den lokala arbetsmarknaden.

Principen om begränsat sökområde geografiskt och yrkesmässigt under den första tiden av arbetslöshet var praxis på många arbetsförmedlingar fram till 2001, men tillämpningen såg olika ut i olika delar av landet. För att öka rättssäkerheten skrevs därför rätten att begränsa sökområdet under de första 100 dagarna in i lagen år 2001. Lagen skrotades av regeringen år 2007, vilket öppnat för godtycke och oförutsägbarhet i vilka krav som gäller.

Det är nu den enskilde arbetsförmedlaren som från dag ett ska avgöra om särskilda skäl talar för att en arbetssökande ska tillåtas begränsa sitt sökande. Vi menar att det är mer rationellt, rättssäkert och humant att ha en tydlig tidsgräns som gäller lika för alla.

Frågan om rätten att begränsa sitt sökande geografiskt och yrkesmässigt under den första perioden av arbetslöshet bör hanteras av den utredning vi föreslår.

8.10 Möjligheten till en ytterligare ersättningsperiod

I dag saknas möjligheten att få ersättningsperioden förlängd efter 300 dagar. Det finns dock situationer då en förlängning är det mest rationella. En arbetslös (person A) kan börja sin arbetslöshetsperiod med att söka jobb som är lämpliga. Efter en tid beslutar A tillsammans med sin förmedlare om yrkesbyte. Efter genomgången utbildning är A kvalificerad att söka ett betydligt större antal jobb. Just då tar perioden om 300 dagar slut. A ska då skrivas in i jobb- och utvecklingsgarantin (JUG) i stället för att koncentrera sig på att söka jobb inom sitt nya yrke. Det vore då bättre att A får en ny a-kasseperiod och kanske efter några veckor får tag i ett nytt ledigt jobb. Att överbelasta JUG med personer som nyss fått en utbildning är inte rationellt.

För person B kan det handla om att det vid ersättningsperiodens slut framgår att nya lämpliga jobb inom kort kommer att kunna sökas: ett nytt företag ska öppnas, kommunen beslutar om nyanställningar, ökad efterfrågan bäddar för nyanställningar i ett lokalt företag osv. Även för person B är det då mer rationellt med förlängd ersättningstid än att bli anvisad till JUG.

Det är väsentligt att reglerna i arbetslöshetsförsäkringen är utformade så att de inte i praktiken sätter upp hinder för den enskilde att få en varaktig anställning efter arbetslösheten. Möjligheten till förlängning av ersättningsperioden bör därför behandlas av den utredning om arbetslöshetsförsäkringen som vi föreslår.

9 Avslutande resonemang

9.1 Aktiv arbetsmarknadspolitik – lika viktigt som regler och kontroll

För att upprätthålla legitimiteten i arbetslöshetsförsäkringen krävs regler och möjligheter till kontroll och sanktioner. För att systemet inte ska bli ensidigt repressivt måste reglerna vara rimliga i relation till rådande arbetsmarknadsläge, och det måste finnas utrymme för hänsyn till lokala och individuella förutsättningar.

Dessutom måste Arbetsförmedlingen kunna erbjuda de arbetssökande insatser som verkligen ökar möjligheten att få ett jobb. Att enbart förändra regelverk och ersättningsnivåer i arbetslöshetsförsäkringen utan att också förändra och förbättra Arbetsförmedlingens arbetssätt och utbudet av effektiva arbetsmarknadspolitiska åtgärder är därför knappast meningsfullt.

Det är självklart att en arbetssökande aktivt måste söka jobb för att vara berättigad till a-kassa. Men lika viktigt som att vara aktiv och ansöka om jobb

Fel! Okänt namn på

är ju att söka sådana jobb som man faktiskt har möjlighet att få. Ensidigt fokus på antal sökta jobb är därför meningslöst och rent av kontraproduktivt om syftet är att förbättra matchningen mellan arbetssökande och lediga tjänster. LO har med hjälp av arbetskraftsundersökningarna (AKU) visat en bild av arbetsmarknaden som ett slags kö, vilket ger en mer realistisk bild av den faktiska sökprocessen (Vem ansvarar för arbetslösheten, LO 2005). Varje månad under 2003 fanns i snitt 44 000 jobb att söka. Man kan dela upp dem som sökte dessa jobb i tre grupper. Först de som hade jobb, men sökte andra. Dessa är de som är mest attraktiva för arbetsgivarna och utgjorde 5,2 sökande per ledigt arbetstillfälle. I andra ledet de öppet arbetslösa som utgjorde 4,9 sökande per ledigt arbetstillfälle. I tredje ledet exempelvis studerande som står utanför arbetsmarknaden men vill ha jobb om fler blir lediga. I snitt fanns alltså 13 arbetssökande per ledigt arbetstillfälle varje månad. Bakom den kön kommer de som varit sjuka mer än 90 dagar. Antar man att en ökad sökaktivitet gör att alla arbetssökande söker tio jobb per månad kommer varje arbetsgivare att få 130 ansökningar per jobb. Arbetsgivarna kommer att få över 5 miljoner ansökningshandlingar.

Det är inget som arbetsgivare med vakanser är intresserade av. Tvärtom riskerar de arbetsgivare som dränks i ansökningar från personer som uppenbart sökt lediga tjänster endast för att uppfylla kraven på sökaktivitet att välja bort Arbetsförmedlingens tjänster och i stället söka efter personal på andra vägar. Det i sin tur minskar chanserna för arbetssökande med dåliga informella kontaktnät, t.ex. unga utan arbetslivserfarenhet och nyligen invandrade, att få jobb. Kraven på hög sökaktivitet utan seriös matchning är också demoraliserande för de arbetssökande. Personer som söker hundratals jobb utan att ens få komma på en enda intervju får knappast ökad motivation i sitt arbetssökande. Det är dessutom de som står längst ifrån arbetsmarknaden som missgynnas om sökintensiteten, utan genomtänkt matchning, ökar i alla grupper. Som LO konstaterar i sin rapport: ”Det elaka i denna process är att ju bättre de attraktiva arbetssökande är på att söka arbete, desto mer minskar sannolikheten för dem som har liten eller medelstor möjlighet att få arbete.”

Om chansen för den enskilde att snabbt hitta ett nytt jobb ska öka måste i stället kvaliteten i sökprocessen höjas. Sökprocessen måste vara inriktad på att de arbetssökande ska söka rätt jobb, på rätt sätt och i rätt tid. Här kan Arbetsförmedlingens personal innebära ett viktigt stöd om de får rätt uppdrag med tillräckliga resurser. Den individuella handlingsplanen är ett viktigt instrument. En sådan plan ska upprättas så snabbt som möjligt efter inskrivningen och innehålla den sökandes förutsättningar, målsättning och vilka insatser som behövs för att de ska kunna nås. Insatser som praktik, utbildning och andra former av stöd ska kunna sättas in tidigt och i tillräcklig omfattning om det snabbt framkommer att det är en förutsättning för att den sökande ska kunna hitta ett jobb. Man ska inte behöva vara långtidsinskriven för att få en insats om det redan från första dagen är uppenbart att den behövs.

Personer som inte följer handlingsplanen på grund av bristande motivation måste erbjudas adekvat stöd för att orka och kunna aktivera sig. Här finns stora behov av att utveckla bättre metoder och åtgärder. Det kan inte vara ett mål i sig att fler ska stängas av från a-kassan. Tvärtom bör målet vara att färre

Fel! Okänt namn på

ska lämna arbetslöshetsförsäkringen för att de blir utförsäkrade och fler därför att de får ett varaktigt arbete med hjälp av de insatser från Arbetsförmedlingen de behöver.

Stockholm den 6 oktober 2009

Josefin Brink (v)

Marianne Berg (v)

Egon Frid (v)

LiseLotte Olsson (v)

Torbjörn Björlund (v)

Kalle Larsson (v)